Natuurlijk, dit kunnen we niet.

Liefde, gelijk wij ons die menschelijk uitwerken, en dan in idealen zin op God overbrengen, is niet in één adem te noemen met het verwijzen van een bewust en gevoelend wezen tot zulk een ontzettenden staat van niet uit te spreken jammer.

Zelfs al denkt ge voor meer dan één het zielelijden en de lichaamspijn in het verderf als in graad en maat niet zeer diepgaande, dan nog is de gedachte dat er nooit een eind aan komt, een strik des doods die u de keel toenijpt.

Uw menschelijke liefde, wat is ze bij de liefde Gods vergeleken; en toch, reeds als mensch kunt ge het denkbeeld zelfs van eeuwig verderf niet verdragen, en hoe dan deze op alle verlorenen toegepaste werkelijkheid u in God te denken, zonder dat ze voor uw besef een schaduw op Gods volzaligheid moet werpen.

Daar kunnen we niet bij. Dat kunnen we ons niet ontraadselen. En ge misleidt uzelven, zoo ge er over heen glijdt.

Ons gevoel en onze rede stuiten hier.

Elke poging om dit mysterie door redebeleid onzerzijds op te lossen, *moet* falen.

In stille aanbidding kunnen we ons terugtrekken. We kunnen de hand op den mond leggen, en belijden dat Gods liefde te groot is, dan dat wij die liefde begrijpen zouden.

Maar tegenspreken, dat hier is, wat ons stuit en terug doet deinzen, dat kunt en dat moogt ge niet.

Wat is daarbij nu de weg des geloofs?

Te zien op Jezus en uit zijn menschelijk gevoel de lichtstraal te laten vallen op wat hier duister is.

Als ge u afvraagt, wie rijker en voller de Liefde Gods heeft bekend: Jezus of gij, dan is er voor u geen aarzeling, en dan belijdt ge in ootmoed en nederigheid, dat al uw stamelen over de Liefde Gods wegzinkt, vergeleken bij de hemelsche taal waarin uw Heiland de Liefde Gods heeft verheerlijkt.

Hier is nauwelijks vergelijking denkbaar. Vooral op het stuk der Goddelijke liefde heeft niemand den Vader gekend dan de Zoon, en hij aan wien de Zoon het wil openbaren.

Nooit heeft vóór Jezus of buiten Jezus de wereld verstaan wat het zeggen wil, dat God is Liefde.

Maar indien dit nu zoo is, en indien met terdaad Jezus zoo oneindig veel fijner dan gij weten en gevoelen kon, en geweten en gevoeld heeft, wat met de Liefde Gods al dan niet onbestaanbaar is, valt dan heel uw bedenking alsot een eeuwig verderf bij een God die de Liefde is, niet kon gedacht worden, niet geheel en volstrekt en onmiddellijk weg door het stellige en eenvoudige feit, dat uw Heiland, dat uw Jezus, dat Hij, die alleen God in Zijn wezen kende, ons juist het tegendeel geleerd heeft?

Jezus aarzelt nooit.

Steeds en gedurig en zonder ophouden predikt hij ons die beide met even stellige verzekerdheid, èn het *„Alzoo lief heeft God de wereld gehad"*, én dat de goddeloozen gaan zullen in de eeuwige pijn.

Jezus predikt niet het eerste rijk en in overdadige taal, en het tweede even ter loops en nauwelijks uitgesproken.

Neen, beide, eenerzijds de Liefde Gods, en anderzijds het Eeuwig verderf, ze vormen de twee polen, waar het Evangelie van Jezus tusschen door straalt.

Zoo min er licht zich teekent zonder schaduw, zoo min is de glans van de Liefde Gods in het Evangelie van Jezus zonder de steeds verzellende schaduw van de buitenste duisternis.

En hiermee is voor het geloof de zaak beslist.

Wie onzer zou ooit durven zeggen, dat hij teederder dan Jezus gevoelt, wat tegen de Liefde Gods al dan niet indruischt?

Dit ook maar te denken, ware u boven uw Heiland stellen.

En daarom rust het geloof ook hier in de aanbiddelijke hoogheid van den Christus.

Voor Christus hier geen strijd.

Dan kan de strijd, die bij u opkomt, ook niet wezenlijk zijn.

Dan komt die tegenstrijdigheid niet anders op, dan uit het onzuivere van uw kennisse Gods.

Jezus is onze maatstaf, ook voor ons innerlijk bestaan als *mensch*.

Reeds onder elkander merken we telkens, hoe de menschelijke maatstaf niteenloopt. Den één hoort ge vergoelijken, ja soms aanprijzen, wat voor de conscientie van den ander stellig zonde is; en ook al gaat het verschil niet altoos zoo ver, keer op keer voelt ge toch in uw omgang en in de gesprekken, dat de een zooveel edeler denkt, fijner gevoelt en rechtvaardiger oordeelt dan de ander. Van den één voelt ge dat ge ver boven hem staat, van den ander dat hij ver staat boven u.

Maar welke verschillen ten deze ook onder menschen bestaan, dat alles valt geheel weg, vergeleken bij het verschil dat tusschen u en uw Heiland bestaat.

Voor hem buigen we ons in aanbidding neder, en als in hem het menschelijk gevoel anders spreekt dan in ons, dan oordeelt Jezus uw hart en nooit uw hart Jezus.

Op welk punt in het heilige dan ook voor het besef en gevoel van Jezus de strijd *niet* bleek te bestaan, die bij ons opkomt, stelt Jezus ons de wet en niet wij aan Jezus.

Er blijkt dan, dat ons menschelijk gevoel ons op het dwaalspoor leidde, en dat ons gevoel als het gevoel van Jezus moet worden, zullen we de waarheid verstaan en bezitten kunnen.

De liefde Gods en het eeuwig verderf streden niet voor Jezus; en strijden ze desniettemin voor uw gevoel met elkander, dan toont dit hoe uw gevoel zuivering moet ondergaan, en hoe steeds inniger zielsgemeenschap met Jezus de weg is, die ook u alleen tot verzoening van wat scheen te strijden, brengen kan.

En wat is nu zoo opmerkelijk?

Dit, dat zelfs in niet geloovige kringen, waar uit men eerst in naam der Liefde Gods elk denkbeeld van een hel zorgvuldig gebannen had, en dat niet eens meer fluisterend, almeer de vraag opgaat, of op die wijs de liefde niet ten slotte elk besef van *recht en gerechtigheid* te niet doet, en of alle loochening van eeuwige straffen niet eindigen moet met reeds hier op aarde ons menschelijk leven te verlagen.

De oude vraag, die met haar centenaarsgewicht terugkeert. Liefde zal geen eeuwige straf gedoogen, maar gedoogt uw begrip van Liefde dan wel, dat hier op aarde de boosheid triomfeert en de onschuld vertreden wordt? Zulk een verhaal als pas weer uit België in de pers de ronde deed van een schapenkoopman, die jaren achtereen de herders, die om geld voor hun schapen kwamen, naar binnen lokte, en ze meedoogenloos vermoordde; ten minste acht, misschien elf schaapherders achter elkaar. Is hier geen stem des bloeds die naar God roept?

En nu is dit nog een zeldzame misdaad, maar van zulk onrecht in anderen vorm is de wereld, is het leven vol.

Het recht struikelt langs de straten, en onder alle volk worden de tranen der ellendigen geschreid en buigt boosheid, wat recht is, krom.

En hiervoor biedt dit leven geen verzoening. De vertredene en ellendige sterft zonder gekroond te zijn in zijn onschuld, en de booswicht sterft zonder dat 't recht zijn gruwel terugdrong.

Dit nu doet met de stem des bloeds en uit de tranen der verdrukten de vraag oprijzen: Zou ook de Rechter der gansche aarde geen recht doen?

En waar op die vraag het bittere antwoord komt in den worm die nooit sterft, en in het vuur dat niet wordt uitgebluscht, daar trilt zelfs in ons onzuiver menschelijk hart een snaar, die op de gerechtigheid van Hem die de Liefde is, een Amen, *Hallelujah* doet hooren.

Dr. A. KUYPER,

De Gemeene Gratie.

Nu binnenkort deel III van dit premiewerk zal verschijnen, verzoeken wij beleefd den inteekenaren, die het voor dit deel verschuldigd bedrag (ad. ƒ 3.— per exemplaar) nog niet, of slechts gedeeltelijk voldeden, ons alsnog per omgaande het resteerend bedrag te doen toekomen.

Bij de abonné's die op den 20sten October a. s. voor deel III òf niets, òf een onvoldoend bedrag zullen geremitteerd hebben, wordt over het verschuldigd bedrag (verhoogd met 6 cents voor incassokosten) per postkwitantie beschikt.

Voorts berichten wij, dat op veler verzoek ook losse stempelbanden worden verkrijgbaar gesteld, die franco worden toegezonden na ontvangst van ƒ 2.— per stel van 3 banden.

Adm. „De Heraut."

14 October 1904.

Amsterdam, 14 Oct. 1904.

Religie en Zedelijk leven.

Met bijzondere ingenomenheid werd door ons kennis genomen van de rede, waarmede Prof. Dr. H. Visscher zijn college voor den nieuwen cursus opende.

Reeds het onderwerp trekt aan.

Om het verband tusschen religie en zedelijk leven gaat in onze dagen de strijd. Eenerzijds staan de mannen der independente moraal, die beweren, dat de religie goed moge zijn voor den lager ontwikkelden mensch om hem op het pad der deugd te houden, maar dat naarmate de evolutie voortschrijdt en de mensch een hooger standpunt bereikt, het tuchtmeesterschap der religie ontbeerd kan worden en het zedelijk leven, stoelend op eigen wortel, te rijker vrucht dragen zal. Terwijl daartegenover heel de Christelijke Kerk belijdt, dat zonder religie het zedelijk leven van zijn vasten grondslag ontbloot is, nog wel als de afgesneden bloem een tijd lang nabloeien kan, maar ten slotte verdorren moet en een caricatuur wordt van wat het zedelijk leven naar Gods ordinantie moet zijn.

Prof. Visscher heeft in dien strijd voor het Christelijk standpunt een pleidooi geleverd, dat door keurigheid van taal, rijkdom van beeldspraak, helderheid van betoog een genot voor den lezer is en tegelijk door bondigheid van bewijs en afdoende argumentatie als apologie wetenschappelijke waarde heeft.

Gelijk van zelf spreekt, kon bij dit apologetisch verweer niet worden uitgegaan van het principium unicum Theologiae. De philosophische Ethiek, die met het droombeeld eener autonome en independente moraal dweept, buigt niet voor een beroep op de autoriteit der Heilige Schrift, wier gezag op ethisch gebied ze juist bestrijdt. Hier kan de tegenstander alleen van ongelijk overtuigd worden door hem aan te toonen, dat historisch het zedelijk leven nooit buiten de religie om zich ontwikkeld heeft en dat de empirische feiten van het zedelijk leven zelf, gelijk ieder mensch die om en in zich waarneemt, met een autonome moraal in strijd zijn.

Die eenig juiste en goede weg is dan ook door Prof. Visscher ingeslagen. Elke poging die beproefd is om den oorsprong van het zedelijk leven buiten de religie om te verklaren, wordt door hem als in strijd met de resultaten der historische wetenschap gewraakt. Met name wordt hierbij breede aandacht geschonken aan de evolutie-hypothese van Darwin, die liefst als resultaat van onbevangen wetenschappelijk onderzoek zich aandient, maar in den grond niets anders dan een onbewezen dogma is. En niet minder afdoend is het tweede deel van dit betoog, waarin Prof. Visscher aantoont, hoe de verschillende stelsels, die de autoriteit, waardoor het zedelijk leven beheerscht wordt, uit den mensch zelf trachten te verklaren, met het zedelijk leven zelf in strijd zijn, omdat deze zedelijke autoriteit steeds door den mensch ervaren wordt als een macht die boven hem staat, onafhankelijk is van zijn denken of willen, het „Gij zult" als heilige wet in zijn ziel heeft geschreven. Zoo bevestigt èn de historie van ons menschelijk geslacht èn de analyse van het zedelijk leven zelf wat de Christelijke Kerk op grond van Gods Woord belijdt, dat religie en zedelijk leven niet te scheiden zijn, omdat de wet van het zedelijk leven door God aan den mensch gegeven is.

Deze korte opgave van den inhoud moge strekken om te doen zien, hoe actueel deze rede is, nu op politiek en paedagogisch gebied al wat met de religie gebroken heeft op losmaking van den band tusschen religie en zedelijkheid aandringt en daarvan voor de ontwikkeling van het zedelijk leven de rijkste vruchten hoopt. Zal het zedelijk leven onder ons volk waarlijk opbloeien, dan kan dit niet anders, dan doordat juist omgekeerd het religieus besef wordt versterkt en door den band aan God ook de band aan zijn wet in de conscientie weer wordt vastgelegd.

Voor dit kloeke woord zijn wij Prof. Visscher dankbaar. Het toont dat de goede verwachting, die ons Christen volk van zijn komst aan Utrecht's hoogeschool had, niet wordt beschaamd.

Gijsbertus Voetius.

Dr. A. C. Duker heeft thans het eerste stuk in het licht gezonden van het tweede deel van zijn levensbeschrijving van onzen grooten theoloog en canonicus Voetius.

Al betreuren wij het, dat geen geestverwant van Voetius dezen arbeid ondernomen heeft, toch mag dit in geenen deele te kort doen aan de waardeering voor hetgeen hier door Dr. Duker ons geleverd wordt. De nauwkeurigheid van zijn onderzoek, maakt deze biografie tot een model van historische akribie. Van partijdigheid valt geen spoor te ontdekken, waar Dr. Duker zoo objectief mogelijk de feiten spreken laat. En al mag Dr. Duker met Voetius' geestesrichting niet sympathiseeren, uit zijn arbeid spreekt toch genoeg de waardeering, die hij gevoelt voor de vastheid van Voetius' beginsel, de veelomvattendheid van zijn kennis, de ongemeene werkkracht waarover Voetius beschikte.

Dr. Duker is thans in dit tweede deel genaderd tot die periode van Voetius' leven, die voor de Gereformeerde kerk en theologie wel het meest belangrijk is, zijn hoogleeraarschap aan de Utrechtsche hoogeschool. Dit eerste stuk behandelt de openingsdisputatie onder Voetius' leiding gehouden en den daarop gevolgden twist met de Remonstranten; terwijl in een tweede hoofdstuk de strijd geteekend wordt, door Voetius aangebonden tegen Maresius, over het zitting nemen van Gereformeerden in de Bossche broederschap. Het is zeer te hopen, dat Dr. Duker tijd en kracht moge vinden om deze belangrijke studie te voltooien; de langzame voortgang van dit werk, hoe begrijpelijk ook met het oog op den omvangrijken voorarbeid, doet wel eens de vrees opkomen, of het aan Dr. Duker gegund zal worden, de kroon op zijn arbeid te zetten.

Moge de belangstelling, die ook onzerzijds aan dit werk geschonken wordt, daarom een aansporing wezen voor den schrijver, om al zijn kracht aan dezen arbeid te wijden. Al mag deze biografie ons Gereformeerden nog niet geven wat we behoeven, de schildering van de rijke gave, die God aan Nederland's kerk in dezen machtigen kampioen voor de Gereformeerde belijdenis schonk, toch kan zij uitnemend dienst doen, om het leven en den arbeid van Voetius beter te leeren kennen en waardeeren, en daarom wordt ze door ons van harte aanbevolen.

De plaats van den mensch in het heelal.

IV.

Dat niet alleen de zon als bron van licht en warmte voor de aarde onmisbaar is, maar dat ook de sterenwereld buiten ons zonnestelsel met de aarde in verband staat en voor den mensch een doel heeft, toonde ons vorig artikel aan.

Op drie punten wezen we toen.

Vooreerst, dat de sterren in haar schitterende pracht de nachtelijke duisternis verhelderen en door haar verheven schoon den mensch tot bewondering opwekken en aanbidding van God.

Ten tweede, dat in die sterren, zoowel door haar onderlinge groepeering als door haar schijnbaar wisselenden stand, den mensch een middel is gegeven om tot een vaste tijdsindeeling te komen.

En ten derde dat die sterren dienst doen voor reiziger en zeeman om de plaats te bepalen, waar hij zich bevindt, en de richting aan te geven, waarheen hij zich wenden moet. Zonder Noordpoolster, die het Noorden onbedriegelijk aangeeft, zou vóór de uitvinding van het kompas geen zeeman zich in vreemde zeeën hebben gewaagd.

Toch is hiermede niet genoeg gezegd. Dit alles raakt het zijdelingsche nut, dat de mensch uit de *beschouwing* van deze sterrenwereld trekt. En de vraag gaat veel dieper, of deze sterren ook niet *rechtstreeks* invloed op onze aarde uitoefenen en of zonder deze sterren de aarde als woonplaats voor den mensch wel geschikt zou kunnen zijn.

Nu is deze vraag zeker niet zoo gemakkelijk te beantwoorden als die naar den invloed van de zon op onze aarde. Maar de jongste ontdekkingen op het gebied van het licht geven hier toch aanduidingen, die voor de toekomst een oplossing ook van dit probleem mogen doen verwachten. En van deze vingerwijzing mag de geloovige wetenschap zeker dankbaar gebruik maken om aan te toonen, dat de sterrenwereld met deze aarde in het nauwste verband staat en evenals de zon dienst doet om op deze aarde het organisch leven mogelijk te maken.

Aan deze ontdekkingen danken wij toch de wetenschap, dat de lichtstraal niet alleen dient om *licht* te verspreiden en *warmte* te geven, maar dat van haar ook een *chemische* werking uitgaat. Het feit zelf is bekend genoeg. In een kamer, waar het zonnelicht fel binnendringt, verschieten de kleuren van uw meubelen en gordijnen. Dat verschieten is een gevolg van de chemische werking van het licht, die niet alleen de kleur veranderen doet, maar zelfs het weefsel van de stof aantast en langzamerhand verteren doet. Gordijnen, die al te lang in het felle zonlicht gehangen hebben, kunt ge als rag van elkander scheuren. Aan die chemische werking van het licht is zelfs heel de kunst van de photographie te danken. Wanneer ge in het volle zonlicht u voor het photographietoestel plaatst, dan vangt ge het licht op en weerkaatst de lichtstralen op de gevoelige plaat in de camera obscura. De stof, waarmede deze plaat bestreken is, wordt door de chemische werking van die lichtstralen veranderd, en zoo ontstaat het beeld, dat sprekend uw gelijkenis weergeeft. Niet de photopraaf maakt uw potret, maar gij zelf zijt het, die door het licht uw eigen beeld hebt geteekend.

Die chemische werking van het licht nu gaat volstrekt niet alleen uit van die lichtstralen, die ge met uw oog kunt waarnemen, maar evengoed en nog veel sterker zelfs van die lichtstralen, die voor uw oog onwaarneembaar zijn. Het menschelijk oog is toch evenals het menschelijk oor zoo door God ingericht, dat het slechts binnen zekere grenzen waarnemen kan. Het oor kan niet elk geluid opvangen; reeds op een kerkorgel zijn de diepste bastonen voor een gewoon gehoor als *geluid* nauwelijks waarneembaar. En zoo is het ook met de lichtstralen. De zoogenaamde ultra-violetstralen of X-stralen kunnen door het menschelijk oog niet gezien worden, en toch hebben deze stralen van het licht zulk een intense kracht, dat zij door het menschelijk lichaam heendringen en op de fotografische plaat het inwendige van het lichaam afteekenen. Een ontdekking, die voor de geneeskunde van het hoogste belang is geweest en onze doctoren in staat stelt allerlei onderzoekingen te doen, waaraan vroeger zonder operatie niet gedacht kon worden. Hoe scherp de werking van deze onzichtbare lichtstralen is, blijkt wel het meest afdoende daaruit, dat wie arm of been te lang aan deze x-stralen bloot stelt, gevaar loopt dat niet alleen in de huid ernstige wonden ontstaan, maar dat zelfs de spieren onder de huid worden aangetast en als 't ware verbranden.

Bij de photographie en bij de x-stralen wordt deze chemische werking van het licht wel het sterkst waargenomen, maar deze werking strekt zich over heel de schepping uit en is een der machtigste middelen, waarvan God zich bedient om voor het leven op aarde te zorgen. Vooreerst negatief, doordat het licht de eigenschap bezit van doodend in te werken op die talrijke bacteriën en baccillen, die de oorzaak zijn van zoo menig ernstige krankheid. Wanneer de tegenwoordige geneeskunde zooveel nadruk legt op veel licht in de ziekenkamer, zonnebaden voorschrijft voor zwakke personen, het geconcentreerde licht als geneesmiddel gebruikt voor huidziekten als lupus en andere, dan vindt dit altoos weer zijn oorzaak in de chemische werking, die van het zonnelicht uitgaat. Zonder licht en zonder lucht is geen gezondheid mogelijk.

Maar hetzelfde geldt evenzeer positief. Het menschelijk organisme is zoo geschapen, dat het telkens vernieuwing behoeft. De cellen, waaruit het lichaam is opgebouwd, „verbranden" gelijk men het gewoonlijk noemt, en moeten daarom telkens door nieuwe worden vervangen. De groote fabriek nu, waar deze nieuwe cellen geproduceerd worden, is de plantenwereld. Niet ons menschelijk lichaam en ook niet het dierlijke, maar alleen de plant bezit het wonderbare vermogen om de anorganische stoffen in zich op te nemen, te assimileeren en in dien vorm om te zetten, waardoor ze èn voor het menschelijk èn voor het dierlijk lichaam als voedsel geschikt worden. Of de menschen dit voedsel òf door middel van het dier òf rechtstreeks uit de plantenwereld zelf ontvangen, doet niets ter zake. Het vleesch dat we eten, danken we aan de koe, die het op haar beurt weer ontleende aan het gras van de weide. Zoowel uw brood, dat ge uit het koren hebt bereid, als uw vleesch, dat ge bij uw slager hebt gekocht, is daarom zonder de plantenwereld ondenkbaar. De anorganische stoffen, die zóó in uw lichaam ingebracht, u niets zouden baten of zelfs doodelijk zouden werken, worden door de plant zonder gevaar opgenomen en tot voedsel verwerkt. De mensch kan alleen leven van brood, maar de plant zuigt haar voedsel op uit de aarde. Daartoe ontving ze haar wortels en haar bladeren. Beide zijn, indien ge zoo wilt, de mond, waarmede de plant haar voedsel tot zich neemt, en dit voedsel omzet in de cel, die voor het dierlijk en menschelijk lichaam noodig is.

Vraagt men nu hoe dit proces in de plant toegaat, zoo luidt daarop het antwoord, dat een der machtigste factoren bij die omzetting de chemische werking is van het licht. Het is die chemische werking van het licht, waardoor de wazige druiventros zwelt aan den wijnstok; waardoor het goudgele koren rijpt in de halm; waardoor het malsche gras de weiden overdekt. Een zomer, zoo rijk aan zonnelicht als we thans achter ons hebben, is daarom voor den bouwboer zulk een rijke zegen. In Oostersche landen, waar het zonnelicht zooveel rijker straalt, toont de plantenwereld een groei en rijkdom van vormen, als in ons kouder klimaat nooit wordt aanschouwd. Licht is voor de plant dus een levensvoorwaarde. Mensch en dier kunnen desnoods een tijdlang zonder licht het uithouden, maar de plant, die geen licht heeft, verkwijnt en sterft. Zonder licht zou geen plantenwereld op aarde denkbaar zijn. Eerst toen God het licht geschapen had, kon zijn scheppend woord tot de aarde uitgaan, dat „de aarde zou uitschieten grasscheutjes, kruid zaadzaaiende en vruchtbaar geboomte, dragende vrucht naar zijn aard." Was de schepping van het licht niet voorafgegaan, dan zou de plantenwereld even spoedig zijn te niet gegaan, als ze op Gods bevel uit de aarde ontsproten was.

Eerst wie dat helder heeft ingezien, hoe zonder plantenwereld mensch noch dier kan bestaan en hoe die plantenwereld wederom zonder licht ondenkbaar is, kan ook begrijpen de beteekenis die de sterren voor deze aarde hebben.

Want wel is het licht van de zon de eerste en voornaamste bron, waardoor de plantenwereld in stand gehouden wordt, maar de eenige bron is het niet. Het zonnelicht werkt alleen gedurende den dag, en als de zon is ondergegaan houdt haar werking op de plantenwereld op. Maar thans vangt in den nacht een geheel andere lichtwerking aan; het is het licht van de duizenden en duizenden sterren, wier glansen doordringen tot de aarde. Ons oog kan slechts het licht van een klein getal dier sterren onderscheiden; de meeste sterren hebben zoo weinig lichtglans, dat ze voor ons onzichtbaar zijn. Maar al ziet ons oog haar lichtstralen niet, die stralen dringen toch door op de aarde, en de gevoelige plaat van het photographietoestel vangt ze op en toont ons, dat deze sterren bestaan. Plekken aan den hemel, waar ons oog slechts een paar sterren waarneemt, blijken nu bezaaid te zijn met sterren. En evenals de gevoelige plaat van het photographietoestel de chemische werking van het licht dezer sterren ondergaat, zoo is het ook met de bladeren der planten en boomen. Gevoeliger voor de inwerking van het licht dan het netvlies van ons oog, gaat geen lichtstraal voor hen verloren. Wij mogen de meeste dier sterren niet kunnen zien, de chemische kracht van het licht, dat ze uitstralen, oefent daarom niet minder haar werking uit.

Welk een rol nu dat sterrenlicht in het leven der planten speelt, is een vraag, die de wetenschap nog niet heeft beantwoord. Slechts op één ding kan gewezen worden. Evenals bij den mensch en het dier de wisseling van dag en nacht gepaard gaat met een overgang uit het wakende in het slapende leven, zoo is ook het leven van een plant in den nacht anders dan over dag. Bij mensch en dier bestaat die overgang daarin, dat hij 's nachts rust, dat in die slaap de actie van het lichaam uitwendig stilstaat en inwendig vermindert. Bij de plantenwereld daarentegen is dat zoo niet. De plant groeit 's nachts evengoed door, soms zelfs sterker dan overdag. Maar wel ligt het verschil daarin, dat de werking van het plantenleven in den nacht een geheel ander karakter vertoont. Planten, die ge overdag zonder schade in uw kamer kunt hebben, worden 's nachts gevaarlijk. Overdag ademt de plant zuurstof uit, in den nacht stikstof. In hoeverre die veranderde functie van het plantenleven nu saamhangt met de eigenaardige chemische werking, die het sterrenlicht op de plantenwereld uitoefent, is nog niet uitgemaakt. Maar het feit zelf, dat het leven der planten door den invloed van het licht beheerscht wordt; dat zonder licht de plant haar ontwikkelingsgroei niet kan voortzetten, wijst er op, hoe een nacht, waarin alle licht aan den hemel zou zijn uitgedoofd, zooals zonder sterrenwereld het geval zou wezen, ook voor de planten gevolgen zou hebben, waarvan de beteekenis niet mag worden onderschat.

In hoeverre ditzelfde ten deele ook geldt van het menschelijk en dierlijk lichaam, laten we thans rusten. Bij de plant is de chemische werking van het licht het sterkst, en daarom vestigden we op de plantenwereld vooral de aandacht. Maar naarmate de wetenschap verder voortschrijdt en de „wonderen van het licht" ontsluiert, zal het steeds duidelijker blijken, dat zelfs de zwakste lichtstraal, die van de verst afgelegen ster op de aarde doordringt, hier een roeping heeft te vervullen. Een aarde, die alleen overdag het licht der zon ontving, om daarna elken nacht in tastbare duisternis te worden gehuld, zou niet alleen voor de plantenwereld, maar ook voor mensch en dier zulk een geheel andere omstandigheden aanwijzen, dat het de vraag is, of het leven dan nog bestaan kan. Wat Prof. Donders eens gezegd heeft, dat elke atoom in het heelal met de andere atomen saamhangt en daarop invloed uitoefent, geldt in nog in veel sterkere mate van die machtige sterren, die God aan den hemel schiep. Hoe eindeloos ver ook van deze aarde verwijderd en door afstanden van ons gescheiden, die zelfs door geen getallen zijn uit te drukken, — de lichtstraal, die van deze zonnen uitstraalt, dringt door het heelal heen, raakt deze aarde aan, en oefent invloed op al wat op haar leeft.

De voorstelling, alsof onze aarde alleen in verband zou staan met ons zonnestelsel, maar de sterrenwereld daarbuiten voor haar geen doel zou hebben, is daarmede onhoudbaar gebleken. Indien zelfs van die sterren, die het menschelijk oog niet waarnemen kan, het licht toch de aarde bereikt en gelijk alle licht invloed oefent op het organische leven, dan is er ook een band tusschen ons en die sterrenwereld en vervalt vanzelf het bezwaar, dat deze aarde niet het middelpunt en het doel kan wezen, waarom God die sterrenwereld schiep.

Toch dient hierbij één ding wel in het oog te worden gehouden, opdat men niet in een andere eenzijdigheid vervalt, die even gevaarlijk voor ons geloof zou zijn.

De Schrift leert ons zeker, dat heel de aarde geschapen is om den mensch; dat zelfs de zon, de maan en de sterren aan den hemel zijn gesteld tot „lichten, gezette tijden en teekenen" voor den mensch; zelfs gaat de Schrift nog verder en zegt, dat ook die machtige engelen, die God schiep opdat ze in zijnen hemel Hem prijzen zouden, „gedienstige geesten zijn, uitgezonden ten dienste dergenen, die de zaligheid zullen beërven." Alles is het uwe en gij zijt van Christus en Christus is Gods; is wel de rijkste uitdrukking van de hooge eereplaats die God aan den mensch boven al zijn medeschepselen schonk. En al zien we nu nog niet, gelijk de Apostel Paulus in Hebr. 2 : 8, 9 zegt: dat den mensch alle dingen onderworpen zijn, we zien in onzen Midde-

laar en Verlosser. die onze menschelijke natuur aannam, tot welk een eere en heerlijkheid God den mensch bestemd heeft, waar Christus tot een hoofd over alle ding is gesteld.

Maar hoe onwrikbaar we aan dit Woord Gods vasthouden en daarom de centrale plaats van den mensch niet alleen op aarde maar in het heelal handhaven, toch mag daarom nooit vergeten, dat het einddoel van alle schepsel niet in den mensch ligt, maar in de verheerlijking van Gods Naam.

Reeds hier op aarde gaat het niet aan te zeggen, dat elke plant en elk dier geen ander doel heeft dan om den mensch te dienen. De grimmige ijsbeer, die rondzwerft in de Noordpoolstreken, waar nooit menschenvoet doordrong, werd niet alleen geschapen, opdat de mensch met zijn vacht zich tegen de koude zou kunnen beschermen. De wonderschoone orchidee, die in de ondoordringbare moeraswouden van Guinea groeit, spreidt haar kleurenpracht niet alleen ten toon, opdat het menschelijk oog er zich in verlustigen zou. De majestueuse toppen van het Himalaya-gebergte, waarop nooit menschenvoet heeft gerust, zijn niet alleen geschapen, opdat ze een sportterrein zouden aanbieden voor den stoutmoedigen Alpinist. Er zijn heele streken op onze aarde, waar van den aanvang der schepping af, nog nooit de mensch is doorgedrongen, en de schoonheid van berg en stroom, de rijkdom der plantenwereld, de wilde moed van het steppenpaard of de slanke gestalte van gazel en hert, die daar rondzwerven, kunnen niet alleen ten doel hebben gehad om den mensch te bekoren, zijn macht te doen uitkomen of hem te dienen.

In dat alles toont zich de rijkdom van de Scheppingsmacht Gods. En gelijk God, eer Hij nog den mensch formeerde, al deze dingen geschapen had en zag, dat ze zeer goed waren en zich verlustigde in hun aanblik, zoo is ook nu nog deze aarde met haar rijken tooi een verlustiging voor het oog van uw God, een openbaring van die krachten en mogendheden, die Hij door de schepping in zijn schepselen heeft gelegd, een afschijnsel van de heerlijkheid, die in Hem wordt gevonden.

En datzelfde geldt in nog veel sterker mate van die sterrenwereld, die Hij tegelijk met deze aarde in het aanzijn riep. Wanneer eerst thans, duizenden jaren nadat de mensch de aarde bevolkt heeft, door den telescoop de geheimen van die sterrenwereld ten deele ons ontsluierd zijn; wanneer we nu weten, dat daar verre buiten ons zonnestelsel myriaden andere zonnen zich bevinden; dat die zonnen elk haar eigen kleur en lichtflonkering hebben, zich te zaam verbinden tot groepen of om elkander zich bewegen; dan kan toch niet gezegd, dat die onbeschrijflijke pracht van lichtglansen, die van deze zonnen uitstraalt, alleen dient om *ons* oog te bekoren of om op deze aarde het leven van den mensch mogelijk te maken. Ook met dat doel zijn ze geschapen, maar om dat doel *alleen* niet. Wanneer de psalmdichter in Ps. 148 heel de natuur oproept om God te verheerlijken, dan richt hij in de eerste plaats die roepstem tot de hemelen daarboven: „Looft Hem, zon en maan! Looft Hem, alle gij lichtende sterren! Dat zij den naam des Heeren loven; want als Hij het beval zoo werden ze geschapen. En Hij heeft ze bevestigd voor altoos in eeuwigheid; Hij heeft hun een orde gegeven, die geen van hen overtreden zal." In de schepping en instandhouding van die sterrenwereld spreekt zich de almogende kracht Gods het heerlijkst uit. En daarom gaat van die sterrenwereld een loflied uit; ze verkondigen de majesteit Gods; ze roemen de vastheid zijner ordinantien. Dat is het eerste en hoogste doel, waartoe die sterrenwereld geschapen is. Ze zijn er om de heerlijkheid Gods te openbaren voor Gods eigen oog. En eerst daarna, om den mensch te dienen en hem tot aanbidding van God op te wekken.

Uit de Pers.

Ds. Hoekstra gaf in het *Bijblad van de Geldersche Kerkbode* een reeks artikelen over Objectief en Subjectief, waarvan wij het slot hier overnemen:

Aan enkele voorbeelden hebben wij gezien, dat het onderscheid van voorwerpelijk en onderwerpelijk door heel het menschelijk leven heengaat. Ook op dit algemeen terrein moet er naar gestaan worden, dat er geen te schrille tegenstelling zij tusschen het vasthouden aan de voorwerpelijke regelen en de onderwerpelijke gesteldheid des gemoeds. Men mag het een niet geheel aan het ander opofferen. Ook op dit algemeen menschelijk terrein heeft men eenzijdig voorwerpelijken en eenzijdig onderwerpelijken.

De eenzijdig onderwerpelijken zullen geneigd zijn in hunne goedkeuring of afkeuring, in vreugde of smart en ook in alle verhoudingen van het menschelijk leven onderling, zich uiterlijk te houden en te gedragen geheel naardat hunne oogenblikkelijke gemoedsstemming, die zeer wisselend is, en vaak onruiver en zondig, dat medebrengt.

Het valt licht in het oog, dat dit verwoestend werkt op de menschelijke samenleving. Alle vastheid in de onderlinge verhoudingen dreigt zoo te loor te gaan. Alles wordt wuft en veranderlijk. Onordelijke en verkeerde gezindheden, die in het hart aanwezig zijn, komen dan wel driest te voorschijn. Men schaamt zich daarvoor niet, en bemantelt dit kwaad, door te denken en te zeggen, dat men oprecht wil zijn en zich niet anders wil voordoen dan men is. Maar men offert zoo doende de onder Gods bestel in de menschelijke samenleving aanwezige regelen van welvoegelijkheid, bescheidenheid, vriendelijkheid enz. op aan zijn eigen ongeregelde gemoedsstemming. In den grond der zaak ligt hier iets verwoestends, iets satanisch in. Zóó wil de duivel het wel, dat maar zullen wegvallen alle uitwendige regelen van vriendelijkheid, betamelijkheid, minzaamheid, gepastheid enz. en dat dit alles zal opgeofferd worden aan de veelszins verkeerde gemoedsgesteldheid van het oogenblik. Dat is, om zoo te zeggen, de onordelijkheid en de zonde ontketend. Maar daar staat tegenover het bestel Gods, waardoor die vaste regelen er zijn, en in stand gehouden worden, opdat daarin ook altijd weer een correctief gevonden worde voor de innerlijke gesteldheid.

Wanneer er een geschil ligt tusschen twee personen of twee richtingen, en ze ontmoeten elkander, dan is het geen lofspraak, wanneer van een van beide gezegd moet worden: zelfs *de vormen* zijn door hem of haar niet in acht genomen. De verstandige gevoelt, dat zoo iets een berwarende zaak is.

En daarom moet niet, eenzijdig onderwerpelijk, met geringachting neergezien worden op die algemeene regelen en vormen van gedraging die er in de menschelijke samenleving zijn. Ook daarin komt nog uit de algemeene goedheid Gods over het menschelijk geslacht. Ze zijn nog een getuigenis tegen de vaak ongeordende en zondige innerlijke gesteldheid. Ze mogen niet wijken voor die gesteldheid, maar de innerlijke gesteldheid behoort er mee in overeenstemming gebracht te worden.

Het eenzijdig voorwerpelijke heeft echter ook op dit algemeen menschelijk terrein zijne gevaren. Het is precies als op het engere terrein van de religie, van de dingen der zaligheid. Want men kan ook op het algemeen menschelijk leven zich op zulk eene wijze stipt en streng aan de geldende regelen en vormen houden, dat daarbij de innerlijke gesteldheid ongebroken en ongenezen er tegen in blijft bruischen en koken, en men er zelfs niet op bedacht is, de innerlijke gesteldheid met die vormen en regelen in overeenstemming te brengen. Op zulk een wijze krijgt men dan een weerzinwekkende heerschappij van leugen in de onderlinge verhoudingen. Dan zitten er twee dames bij mekaar, die door het raam zien, dat een oude tante er komt aanstrompelen, en die tegen elkander zeggen: och, och, daar komt dat vervelende mensch weer aan; daar zitten we weer den heelen namiddag mee opgescheept; maar die bij tante's binnenkomen haar innig om den hals val en en zeggen: wel, tante wat is dat lief en aardig van u, wat zijn wij gecharmeerd, dat gij eens weder aankomt. Zoo heeft men wel in menige wereldsche omgeving een weefsel en samenknooping van *conventioneele* leugens, waarvoor men in Christelijke kringen op zijne hoede moet zijn, dat men er met door verstrikt worde. Zóó wordt heel het leven wel uiterlijk zeer wellevend en schoon schijnend, maar doorkankerd met leugen, omdat men in de vormen en regelen niet de soberheid betracht die *ook* op zijn tijd een sieraad kan zijn, en omdat men de kwade, innerlijke gesteldheid in haar contrast met de vormen, die men gebruikt ongebreideld laat voortwoekeren.

Gemakkelijk zal men kunnen gevoelen, dat, wat gezegd moet worden van de ouderlinge verhouding en den samenhang tusschen het voorwerpelijke en onderwerpelijke op algemeen menschelijk terrein, *ook* zijne beteekenis heeft op het gebied van de religie en van de leer en den weg der zaligheid.

Een eenzijdig onderwerpelijke „ligging" doet te kort aan de heerlijkheid van hetgeen God zijn volk in Christus door de gemeenschap des Geestes geschonken heeft, en alzoo aan de verheerlijking van den name des Heeren. Een eenzijdig onderwerpelijk geestelijk bestaan verkleint de genade, maakt hare vastheid wankelend en dobberend, en doet geen goed aan den vrede des gemoeds, dien God zijn volk beschikt heeft.

Een eenzijdig onderwerpelijke ligging loopt gevaar het woord Gods slechts te verstaan, te eeren en te beminnen, zooverre het op den oogenblikkelijken geestelijken toestand past. Als zij in uitersten overslaat, heeft men daarbij weinig voeling voor hetgeen God in de Heilige Sacramenten schenkt, acht men de regelen en vormen, die God gegeven heeft voor zijnen dienst in zijn huis, gering, gevoelt men weinig voor de samenleving met de gemeente als het lichaam van Christus, en loopt men gevaar het volk Gods slechts te vinden in enkele personen, die (en zoolang zij) de eigen persoonlijke gesteldheid van het innerlijke leven in het gevlei komen. Ja, er is ook een „namaak" van het geestelijk leven, waarbij de ankergrond (d. i. Christus) gemist wordt, en waarbij het eenmaal blijken kan, dat de besprenging des bloeds van Christus en de vernieuwing des harten ontbroken heeft.

Maar daarentegen — waar eenzijdige voorwerpelijkheid heerscht, wordt te kort gedaan aan de noodzakelijkheid en heerlijkheid van het werk des Heiligen Geestes in het binnenste, en van den verborgen omgang met God. Soms is daar van wasdom in Christus weinig sprake, omdat men, in zijne voorwerpelijkheid, meent kant en klaar te zijn. Er bestaat gevaar voor uitwendigen vormendienst, zonder geestelijken wortel, voor zelfbedrog, en voor het zich gerust stellen op een „historisch geloof," inplaats dat men naar de werking van een levend geloof zou staan. Het zou zich daarbij kunnen voordoen, dat de innerlijke toestand als een leugen in conflict lag met de uiterlijke belijdenis, en er ook geen innerlijke werking ware om den innerlijken toestand in overeenstemming te doen worden met de uiterlijke belijdenis. Bij het eenzijdig voorwerpelijke is gevaar, dat men weinig zijne geestelijke zwakheid kent, weinig op zijne hoede is tegen de gevaren, die voor tijd en eeuwigheid bedreigen, met weinig geestelijke behoefte in den kerkedienst verkeert. En bij alle gewicht, dat de eenzijdige voorwerpelijkheid legt op de vaste vormen en regelen, die God verordend heeft inzake kerkedienst, Woord en Sacramenten enz., ziet men toch wel eens op den duur, dat de verkleefdheid aan die ordinantien Gods niet zoo groot is, maar dat men er maar al te gemakkelijk toe komt, zich van haar los te maken, en de aangeprezen middelen te verwaarloozen. Dit is dan wel een blijk, dat het verheffen van de vaste ordinantien Gods te weinig geestelijken ondergrond in de ziel gehad heeft.

Het blijft er dus bij, dat wij *niet buiten*, maar *in* de heilige gebouwen, dat is in Christus en in de saamleving, naar Gods vaste, heilzame, vrede en leven gevende ordinantien, met zijne gemeente, de vrije gunst, die eeuwig Hem bewoog, zijn liefelijkheid en schoonen dienst moeten zoeken te aanschouwen, opdat onze ziel daar weide met een verwonderend oog.

In het voorwerpelijk gegevene ligt onze verzoening met God, ons leven, onze vrede, de bron van onzen troost. Maar in den onderwerpelijken weg komt de gemeenschap tusschen ons en de bron, en de levende werking van Christus met zijne schatten en gaven in ons, tot zaligheid. De levende werking des Geestes in het hart is noodig. Maar zij leidt ons tot Christus, en door Hem tot den Vader.

Zoo toont Ds. Hoekstra ook in deze artikelen, dat hij de man is van de practijk.

Tegen eenzijdigheid aan beide zijden wordt even ernstig gewaarschuwd. En het goede in beide richtingen gelijkelijk gewaardeerd.

Een opgaan in het objectieve leidt evengoed tot een dor intellectualisme, als een wegzinken in het subjectieve aan het mysticisme vrij spel laat.

Gods Woord vereenigt beide. Het geeft het vaste fundament der zaligheid in het volbrachte offer van Christus. Maar het teekent ook den rijkdom van het geestelijk leven van Gods kind, dat uit Christus' gerechtigheid leeft.

Ook hier geldt, dat de mensch niet scheiden mag wat God vereenigd heeft.

Officieele Berichten.

Classe 's-Gravenhage.

De kerkeraad der Gereformeerde kerk te 's-Gravenhage bericht, dat de classe 's Gravenhage D. V. vergaderen zal te 's Gravenhage op Dinsdag 8 November a.s. gewone tijd en plaats. Punten voor het agendum worden ingewacht vóór Dinsdag 25 October e.k. bij den scriba, Van Speykstraat 105, 's Gravenhage.

Namens den kerkeraad voorn.,
C. LION CACHET, *Scriba.*

Door de classis Klundert is in hare vergadering van 6 Oct. j.l. peremptoir geëxamineerd en tot de bediening des Woords en der H. Sacr. toegelaten de Eerw. heer Ds. B. Hagebeek, beroepen te Fijnaart.

Ook is op die vergadering benoemd tot correspondent Ds. L. G. Goris te Zevenbergen Prov. Dep. naar art. 49; Ds. A. J. Mulder te Klundert. Sec. Dep. Syn. voor Hulpl. kerken; Ds. L. G. Goris te Zevenbergen, Sec. Dep. Syn. voor Benoem. Hoogleeraren: Dr. J. C. de Moor te Breda.

Namens de classis voornoemd:
L. G. GORIS, *h.t. scriba.*

Zevenbergen, Oct. 1904.

Het Bestuur der Theol. Fac. Ver. a.d. Vrije Univ. maakt aan Kerkenaden, die een student willen laten optreden, bekend, dat zij zich kunnen wenden tot onderstaand adres:

„Bestuur der Theol. Fac. Ver.
Keizersgracht 162, Amsterdam."

— —

Kort Verslag van de 16e Centr. Diac. Conf., gehouden in de Oosterkerk te Arnhem, op Woensdag 7 Sept. 1904.

(Slot.)

Omstreeks half twee nam de middagvergadering een aanvang. Gezongen werd Ps. 25:2, waarna punt V ter sprake kwam. *„Rapport van de Commissie van advies inzake de Sanatoriumquaestie, met de adviezen van de Theologische Professoren der Theolog. School en der Vrije Universiteit.*

Op verzoek van den Voorzitter las de Secretaris de ingekomen stukken betreffende deze zaak, na vooraf herinnerd te hebben aan het besluit der vorige Conferentie:

„De Centrale Diaconale Conferentie, vergaderd te Amersfoort den 2 Sept. 1903, dankbaar erkennend het werk der Commissie, vraagt openbaarmaking van haar rapport, zal daarnaast vragen het advies der Theologische Professoren der Geref. Kerken in ons land, dat aan de Diaconieën ter bespreking vroegtijdig op te zenden om op een volgende Conferentie de zaak nader te bespreken."

Allereerst werd gelezen het schrijven der Commissie, waaruit bleek, dat naar aanleiding der adviezen van de Theol. Professoren de eenstemmigheid der Commissie verbroken was, waardoor zij buiten macht was geweest een tweede rapport aan te bieden. Uit de lezing der adviezen bleek, dat de Professoren van oordeel zijn, dat uit het ambt als zoodanig niet is af te leiden, dat de Diaconieën geroepen zijn voor deze zaak te zorgen, terwijl bovendien om redenen van praktischen aard het ongeraden is, dat de Diaconieën deze taak ter hand nemen.

Nadat br. Spier hierop nader had uiteengezet, waarom de Commissie geen nieuw rapport had ingediend, ontspon zich een belangrijk debat over de vraag, hoe het kwam, dat de opvatting van het diakenambt uit de dagen der doleantie zoozeer verschilde met die van thans. Ten slotte oordeelde de vergadering, — in het midden latende of de oprichting van een sanatorium al of niet op den weg van de diaconiën ligt, — dat wij in de gegeven omstandigheden geroepen zijn, het particulier initiatief te steunen.

Terloops werd mede bij dit punt behandeld punt VIII, betreffende de roeping der plaatselijke Kerken om de kranken geestelijk en lichamelijk te verzorgen. Daarna kwam in bespreking punt VII: „Hoe moet er gehandeld worden met behoeftige gezinnen, die van woonplaats veranderen en terstond, na aankomst, in een voor hen dikwijls vreemde stad, blijken aan alles behoefte te hebben? Dit punt, ingezonden door de Diac. van Enschedé, werd door den afgevaardigde dier Diaconie, br. Drost, ingeleid. Uit de discussie bleek, dat dit kwaad op tal van plaatsen in ons land voorkomt.

Niet alleen in het belang der diaconieën, doch ook in dat der armen was het gewenscht een vertrekkend huisgezin voor te lichten en te waarschuwen, en dat de diaconieen met elkander goede correspondentie hielden. Art. 83 der Kerkorde kwam hier ook nog ter sprake. Daarop kwam punt, VI ter tafel: *„Als welgestelde kinderen van behoeftige ouders weigeren naar vermogen bij te dragen tot het onderhoud dier ouders, is de diaconie dan verplicht in de plaats dier kinderen onderhoud te verschaffen, of moeten de ouders op grond van de burgelijke wet, voor den rechter, levensonderhoud van hunne onwillige kinderen vorderen?"*

Dit punt, ingezonden door de Diaconie der Geref. Kerk te Arnhem (B.) werd door een dar broeders aldaar ingeleid. Meer dan eenig ander punt gaf dit aanleiding tot opgewekte broederlijke bespreking. De zaak zelve wordt een bedroevende genoemd. Welgestelde kinderen die hun behoeftige ouders vergeten en verschoppen! Dat zijn geen kinderen, maar bastaarden. De diaconie moet zulke ouders steunen en mag en kan hun den weg aanwijzen, opdat ze datgene verkrijgen wat hun recht is. Doch zij mogen en moeten niet gedwongen worden, om tegen onwillige kinderen te procedeeren. Eer is teer. Punt IX, over de diaconiën als correspondenten van verschillende vereenigingen, werd op vooratel van br. Sluyter aangehouden tot een volgende conferentie.

Punt XI van de Diaconie te Middelburg (C) *„Kan een Kerkeraad een besluit eener Diaconie in zake ondersteuning vernietigen en is die Diaconie dan verplicht haar besluit in te trekken?"* lokte, hoewel, voor zoover bekend, nog nimmer zoo iets onder ons is voorgekomen, heel wat bespreking uit. Wij hadden hier, zooals een der sprekers zeide, een geval voor liefhebbers van het kerkrecht, om eens naar hartelust te grasduinen. Toch was men algemeen van oordeel, dat, om strijd der ambten te voorkomen, een Kerkeraad niet kon gaan vernietigen, doch wel adviseeren om een besluit in te trekken.

Punt XII werd tot een volgende Conferentie bewaard, terwijl de Diaconie van Deventer (A) tevreden was wanneer punt XIII in het Diac. Corresp. Blad beantwoord werd. Hiermede waren wij aan het einde van een der meest geslaagde Conferenties in de laatste jaren gekomen. De voorzitter bracht dank voor de broederlijke en punctueele bespreking van voorgekomen en niet voorgekomen gevallen; dank aan de Diaconieën van Arnhem; dank aan onze hooggeachte adviseurs, die ons zoo wel de theoretische als de praktische zijde der vraagstukken hadden getoond. Dank bovenal aan onzen God, die ons dit schoone samenzijn weder heeft geschonken. De Vice Voorzitter, br. Terhaak, zegt namens de vergadering den Voorzitter dank voor zijne leiding. Hoewel reeds oud en grijs geworden in het diakenambt, is het onze wensch, dat hij nog jaren lang onze Conferentie mag leiden. Nadat ten slotte Ps. 84:4 gezongen is, gaat Dr. Wielinga ons voor in dankgebed.

Daar de plaatsing van het breedvoerig Verslag onzer Conferentie wellicht eerst in het October-nummer van het Diac. Corr. Blad zal geschieden, meenden wij, om van het geduld der broederen niet te veel te vragen, een kort Verslag in *De Bazuin* en in *De Heraut* te moeten plaatsen.

Namens het Comité,
R. BLOEKHUIZEN
Scr.

Meppel, 28 Sept. 1904.

Buitenland.

Noord-Amerika. Toestanden op godsdienstig gebied.

Nergens loopen de kerken zoo gevaar om der wereld gelijkvormig te worden, als in Noord-Amerika. Ons dunkt, dat de verklaring hiervan ligt in het feit, dat de kerken der nieuwe wereld geen ondersteuning krijgen van den staat, en te gelijk in een afhankenden toestand verkeeren. De leer is in vele kerken verwaterd; de tucht verslapt, de zeden bedorven, en het gevolg hiervan is, dat velen den weg naar het bedehuis verleeren. De kerk komt dan in groote ongelegenheid, welke hierin bestaat, dat het noodige geld voor het betalen van het tractement van den predikant, en voor het onderhoud van het kerkgebouw, niet meer kan saamgebracht worden. Wat dan te doen? Eene kerk die door den staat onderhouden wordt, heeft dan geen last. De ontvanger betaalt, of het kerkgebouw eivol is, of dat er schier geen menschen meer komen!

In eene vrije, van den Staat onafhankelijke kerk, moeten er dan middelen en wegen gevonden om fondsen te verkrijgen, omdat het niet aangaat een predikant naakt aan den dijk te zetten, als de gemeente aan het verloopen is.

Men neemt in Amerika, in dergelijke gevallen, de toevlucht tot buitengewone middelen. De kerk heeft behoefte aan geld, welnu, de kerkeraad organiseert een festival; dat wil zeggen, in een of anderen tuin wordt gelegenheid gegeven zich te vermaken en allerlei dingen te gebruiken; de opbrengst van de consumptie is voor de kerk, hoe meer er gegeten en gedronken wordt, hoe beter voor de kerk.

Nog erger werd het eenige jaren geleden gemaakt, toen er zoogenaamde Trilbyavonden werden georganiseerd. De kerkeraad eener kerk huurde een lokaal met tooneel. Op dat tooneel werden eenige jonge dames met bloote voeten geplaatst. Op een gegeven oogenblik ging het gordijn van het tooneel op, doch slechts zooveel als voldoende was om de bloote voeten der jonge meisjes te laten zien. Dan had ieder jong mensch in de zaal het recht om naar de voeten die bij zag, eene dame uit te kiezen, waarmee hij dan verder den avond doorbracht. Ook dit geschiedde ten voordeele der kerk!

Dat de kerk op die manier hoe langer hoe dieper wegzinkt, schijnt men niet te beseffen. Het verwondert ons daarom niet, dat bisschop Potter, een der voornaamste geestelijken der Protestantsche Episcopaalsche kerk der nieuwe wereld, eene soort van wijdingsrede gehouden heeft bij de opening van een „saloon," gelijk men in Amerika herbergen, café's enz. noemt.

Doch in Minneapolis is men niet tevreden met een kerkelijke kroeg. Het plan bestaat aldaar, om in één gebouw eener kerk een saloon en een schouwburg te vereenigen. De saloon wil men plaatsen in den hoofdingang, die naar de kerk en den schouwburg leidt. Het gebouw, waarmee men begonnen is, wordt opgetrokken voor den predikant Dr. Morill, van de zoogenaamde *People's Church* (volkskerk). De gelden daarvoor benoodigd, worden voor het meerendeel bezorgd door zekeren Toose Ragers, eigenaar van een half dozijn saloons. Toose gelooft in Dr. Morrilll, en deze gelooft dat het mogelijk is, den saloon te herscheppn. Hij gaat uit van de stelling, dat het volk nu eenmaal wil drinken; daar is niets aan te doen. Laat daarom het volk drinken; de winst die daaruit voortvloeit, kan voor liefdadige doeleinden besteed worden.

De redacteur van een voornaam blad, dat in Boston verschijnt, *The Universalist Leader*, die zeker niet verdacht kan worden van overdreven orthodoxie, liet zich dezer dagen volgenderwijze uit over den toestand op het gebied der religie:

„De Christelijke Kerk wordt dezer dagen door haar vrienden langzaam uitgehongerd. Deze, eertijds gekroond Koningin, staat nu onttroond, vermagerd en verzwakt, als bedelares aan den drempel harer vorige onderdanen.

Vroeger bemind en geacht, nu verlaten en veracht. Toen, de autocratische, thans de apologetische.....

De bediening heeft het in den strijd tegen wereldschgezindheid blijkbaar opgegeven, en door hare zorgeloosheid en zedelijke verlamming, de onverschilligheid en het ongeloof in de hand gespeeld.

De wereld is verzot op allerlei vermaak. Men zwoegt en zweet om geld, ten einde middelen te hebben om zich in allerlei zingenot te bevredigen. Tremen, trammen en booten kraken onder den last van pleizierjagers. In den zomer zijn de bedehuizen op slot, vroeger voor een week twee drie, nu voor maanden: Eertijds om den leeraar rust te geven, tegenwoordig om het volk zooveel goedkoop vermaak te verschaffen als maar mogelijk is.

En wat kunt ge uitgaan te zien?

Een schier eindelooze stoet van lieden die alle dagen vrolijk en prachtig leven, de meest gekweekte, hoogst opgevoede, rijkst gekleede, best gevoede vrucht van ons nationaal leven, zich, ondanks deze voorrechten, overgevende aan zulke losbandigheid van zeden, ja aan uitgieting van zonde, als de inwoners der holen onzer steden of der donkere plaatsen des heidendoms, zouden doen blozen.....

Het verval der Kerk is niet zoozeer het gevolg dezer toestanden, als dat deze toestanden te wijten zijn aan het verval der Kerk.

Wij hebben de dingen 't onderst boven gezet.

Het probleem aller problemen of vraagstukken is niet dit, of dat, of eenig ander bijzonder euvel — *maar de Kerk zelf is het probleem.* Immers *iedere* vraag, van welken aard ook, is voor den mensch hoofdzakelijk een godsdienstige kwestie.

Personeele, sociale, huishoudkundige, stedelijke en nationale kwesties zijn voor den mensch, uiteraard religieuse vraagstukken . . .

Onze Kerken zijn sinds lang geen *bedehuizen* meer, alwaar men God aanbidt, van Hem leert, en van Hem goddelijke dingen in de ziel ontvangt.

Eilieve, wat al niet zijn die bedehuizen geworden!

Een gezellige club, een voorlezingsbureau, een school, een College, een letterkundige societeit, een bazaar, een bibliotheek, een „kindergarten", een soepkeuken enz. . . .

En gij, leeraars, zijt verantwoordelijk voor dezen zielloozen, levenloozen toestand. Uw armoede heeft ons verarmd. Gij hebt uw hemelsch eerstgeboorte recht voor een schotel moes verkocht. Gij hebt uwe roeping verzaakt. Gij hebt de wereld beproeven te redden door honderd en één *vonden*, terwijl er onder den hemel geen andere naam onder de menschen gegeven is, door welken wij moeten zalig worden, dan de naam van Jezus Christus; en, indien gij dit niet gelooft, wat maakt gij dan in de Christelijke bediening? Pakt dan uwen boel op en gaat werken met de handen.

Gij beweert tienmaal meer omtrent den Bijbel te weten dan de vaderen, maar gij bezit op lange niet zoo veel Bijbels als zij.

Gij zijt tehuis in al de theorieën des gebeds; maar wat bidden is, weet gij niet.

Gij houdt meer van voorlezingen over een of ander onderwerp, dan van het Evangelie te verkondigen; gij schrijft liever een roman, dan een preek....

Terwijl de ijvergeest van moedeloosheid en zwartgalligheid mij bezielt, ga ik verder. Het goe volkje heeft ook niet weinig schuld. Gij, mannen en vrouwen der Kerk, gij neemt het met deze goddelijke instelling niet meer ernstig op.

Gij lieden denkt niet langer aan de Kerke Gods als van meer belang dan de Regeering, wier beschaving gij geniet — van hooger waarde dan de Scholen en Colleges, die gij met uwe gelden rijk begiftigt — van meer onberekenbare waarde, in 't verschiet der eeuwigheid, waarin gij straks zult zijn, dan huis, goed en have, voeding en kleeding, ja het leven zelf.

Een tiendaagsch pleiziertochtje kost jelui meer dan een jaar teerkost voor uwe zielen....

Ach, waarom niet erkend, dat gij een *ziel* hebt en dat gij met die ziel te doen hebt, lang lang nadat het met uw lichaam alhier uit zal zijn!

O waarom de Kerk, die gave Gods voor uwe zielen, met hare hooge eischen, om uws levens wil hare heilige rechten, in allen ernst, laten gelden...."

Nu moge het waar zijn, dat in deze woorden overdrijving schuilt. Doch opmerkelijk is het dat Dr. G. Dr Chase, „Presiding elder" van de Methodistische Kerk van Grand Rapids, op de 96ste vergadering der Conferentie dier Kerk het volgende dezer dagen uitsprak:

„Ons verlies in ledental heeft ernstiger oorzaken. Men is verzwolgen in geldlust, verzot op vermakelijkheden, doortrokken met een geest van ongeloof, en bezield met vrijzinnigheid; men ligt onder de macht der wereld en leeft los van God en onverschillig omtrent de eeuwige dingen".

Een ieder beseft, dat in zulke omstandigheden de Gereformeerde Kerken in de nieuwe wereld eene groote roeping hebben. Daarom wenschen wij te meer, dat onze broeders aldaar één mogen worden; natuurlijk niet één ten koste van het vasthouden aan de Gereformeerde belijdenis, maar één omdat men als broeders van hetzelfde huis wenscht samen te wonen om gemeenschappelijk tegen den geest der eeuw te strijden en de Kerk des Heeren als een licht in de wereld te laten schijnen.

Gemengd nieuws.

Een teeken des tijds. De Czarina van Rusland heeft groote belangstelling getoond in de verspreiding der Heilige Schrift onder de troepen die thans in Mandchurije strijden. Het Bijbelgenootschap heeft reeds 17,000 exemplaren bijbels aan H. M. verzonden. Inderdaad mag dit een teeken des tijds genoemd worden.

Roomsche Kerken. In het jaar 1845 werd door eene commissie, bestaande uit den toenmaligen aartsbisschop van Parijs en den Prefect van de Seine, vastgesteld, dat de zoogenoemde parochies (gemeenten zouden wij zeggen) in Parijs het zielental van 30,000 niet behoorden te boven te gaan. Hoe weinig dienovereenkomstig is gehandeld blijkt uit het feit, dat in de laatste dertig jaar geen enkel kerkgebouw is opgericht, terwijl toch in zielental de Fransche hoofdstad aanmerkelijk is toegenomen. Op het oogenblik telt de parish van Onze Lieve Vrouw van Clignancourt 105,000 zielen. Er zijn bisdommen, die zoo groot niet zijn.

In Weenen zijn de toestanden weinig beter. Het stadsbestuur heeft onlangs bepaald, dat 30,000 zielen het hoogste cijfer mag zijn voor eene gemeente, en heeft met het oog daarop bevel gegeven, dat twaalf nieuwe kerken gebouwd moeten worden.

Wat van de bearbeiding van zulke groote gemeenten terecht komt, behoeft niet onderzocht te worden.

De toestanden in de meeste groote steden van Europa, Amsterdam niet uitgesloten, zijn dezelfde.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

OOST EN WEST.

XXXIII.

TERUGTOCHT.

Den geheelen nacht dwaalde Karel door bosch en struiken voort. Allerlei geluiden troffen zijn oor, en menigmaal stond hij stil en luisterde, of ook weer een verscheurend dier in aantocht mocht zijn. Doch gelukkig bleven de geluiden op een grooten afstand.

Hoe verblijdde hij zich, hoe dankte hij den Heere God, toen eindelijk het morgenlicht aanbrak. Nu toch kon hij hopen, den rechten weg te vinden, en wist hij dat het wild gedierte zich waarschijnlijk niet zou vertoonen. Hij voelde zich meer gerust. Maar thans openbaarden zich tegelijk honger, dorst en vermoeienis, en de laatste misschien wel 't sterkst. Eindelijk kon hij niet meer, hij legde zich of liever hij tuimelde op een begroeide hoogte neer en zonk in diepen slaap.

Toen hij daaruit gewekt werd, was het door een luid geroep vlak bij hem. Hij wreef zich de oogen uit, richtte zich niet zonder moeite op, en keek verbaasd om zich heen. Welk een blijdschap. Daar vlak bij hem stonden zijn mannen, die hij gistermorgen had verlaten, en die kreten van vreugd aanhieven nu ze hun bevelhebber wedervonden.

Ze hadden — zoo verhaalden zij hem — den vorigen middag op de bepaalde plaats gezocht. Daar vonden ze reeds den soldaat, die Karel had verzeld en nu meedeelde, dat hij den bevelhebber, die door dik en dun voorwaarts rende, spijt alle waarschuwing, ten slotte niet meer had kunnen volgen — iets wat Karel zelf bevestigde. Men wachtte, doch de aanvoerder verscheen niet. Toen waren de mannen, wel zorgend elkaar niet kwijt te raken, gaan zoeken, gedurig teekenen gevend op den hoorn, of luid schreeuwend. Doch 't was om niet geweest. Eindelijk waren ze onverrichter zake weergekeerd, en hadden een soort nachtleger opgeslagen, voornemens den volgenden dag het nasporen voort te zetten, al vreesden zij het ergste.

Zoodra de dag aanlichtte, waren ze er op uit getrokken. Na twee uur zoeken, hadden ze het geluk hem weder te vinden; terwijl hij lag te slapen. Het bleek nu, dat deze al ronddolend, veel te ver oostelijk was afgedwaald.